

ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ: Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2000-2004

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί της πολιτικής, κανείς όμως ίσως δεν περικλείει με απόλυτη ακρίβεια και κυρίως με πληρότητα το αληθινό της νόημα. Γιατί η πολιτική ως έννοια και κυρίως ως δραστηριότητα είναι πολύπλοκη, πολυδιάστατη και δυναμική. Περιλαμβάνει την ιδεολογική αναζήτηση, τα οράματα για την κοινωνική εξέλιξη, τον επιτελικό σχεδιασμό, τη ρεαλιστική διατύπωση θέσεων και προγραμμάτων, τον αγώνα για την ανάληψη της διακυβέρνησης, το θεσμικό έργο, την καθημερινή διαχείριση των προβλημάτων. Η πολιτική είτε ως «ενασχόληση με τα κοινά», είτε ως «δραστηριοποίηση στα θεσμικά όργανα της Πολιτείας», είτε «ως τέχνη ή επιστήμη της διακυβέρνησης», είτε ως «τέχνη του εφικτού», είναι βέβαιο ότι αποτελεί μια ιδιότυπη σύνθεση ρεαλισμού και φαντασίας, στρατηγικής και αυτοσχεδιασμού, υπομονής και αντοχής, που εκφράζεται με τη δράση, την παρέμβαση, την παραγωγή θέσεων και προτάσεων. Σ' αυτό τουλάχιστον φαίνεται να συμφωνούν μεγάλοι διανοητές, κοινωνιολόγοι και πολιτικοί επιστήμονες έστω κι αν ανήκουν σε διαφορετικές σχολές σκέψης, από τον «κλασικό» Μαξ Βέμπερ και το νεώτερο Ρεϊμόν Αρόν ως τους σύγχρονους όπως τον Πιερ Μπιρμπώμ, τον Αλέν Τουρέν και το δικό μας πρόωρα χαμένο Νίκο Πουλατζά. Όλοι συμπίπτουν στην άποψη ότι αν κάτι πρέπει να χαρακτηρίζει ένα πολιτικό φορέα ή ένα πολιτικό αυτό είναι η συνεχής προσπάθειά «παραγωγής πολιτικής», οι παρεμβάσεις, η κατάθεση προτάσεων και σκέψεων για θέματα που αφορούν την οργάνωση και τη διαχείριση της εξουσίας αλλά και τα καθημερινά προβλήματα της κοινωνίας και του πολίτη.

Όμως όλη αυτή η δραστηριότητα είναι αναπόσπαστα δεμένη με το παρόν, γιατί η πολιτική παρακολουθεί, διαμορφώνει και διαμορφώνεται από τη ζωή συνεχώς, σε μια αλληλεπίδραση δίχως αρχή και τέλος. Αν η πολιτική λοιπόν είναι η «τέχνη του εφικτού» όπως λένε, άλλο τόσο από αυτή την άποψη είναι και η τέχνη του εφήμερου. Μια πολιτική πράξη μπορεί να επηρεάσει την πορεία μιας ολόκληρης γενιάς, όμως η πολιτική σκέψη που την υπαγόρευσε καλύπτεται συνήθως πολύ γρήγορα κάτω από τις συνεχείς προσχώσεις της επικαιρότητας. Η πράξη καταγράφεται πανηγυρικά από την ιστορία, η σκέψη καταχωρείται συνήθως στα αζήτητα της συλλογικής μνήμης έστω κι αν ήταν η γενεσιουργός αιτία της. Με τον τρόπο αυτό η διαδρομή ενός πολιτικού συνοψίζεται συνήθως, με την πάροδο του χρόνου, σε κάποια γεγονότα - σταθ-

μούς της δημόσιας πορείας του, ενώ την ίδια στιγμή η πολιτική του σκέψη έχει λησμονηθεί.

Δεν στέκομαι στο αν αυτό είναι άδικο. Γιατί πιστεύω ότι πριν απ' όλα είναι επιζήμιο. Η πολιτική σκέψη όσο κι αν είναι εξ ορισμού επικαιρική, δεν έχει ημερομηνία λήξης. Περιέχει στοιχεία που μένουν πάντα ζωντανά και μπορούν να αποδειχτούν ιδιαίτερα χρήσιμα στη διαμόρφωση πολιτικής στο κοντινό ή το μακρινό μέλλον. Γι' αυτό πρέπει να επιζητεί για να συμβάλλει ως μια ιδεατή δεξαμενή απόψεων στον πολιτικό διάλογο, που ούτως ή άλλως δεν σταματά ποτέ. Νομίζω λοιπόν ότι πέρα από την καθημερινή πρακτική και τη δράση που είναι το πρώτο μέλημα κάθε πολιτικού, έχει τη δική της ιδιαίτερη αξία και χρησιμότητα και η πολιτική του κατάθεση. Η συμπυκνωμένη παρακαταθήκη δηλαδή των σκέψεων των θέσεων και των απόψεών, οι οποίες καθόρισαν τις πολιτικές του πράξεις.

Αυτή τη λογική υπηρετεί τούτο το βιβλίο, που περιέχει κείμενα που αναφέρονται στους βασικούς άξονες της πολιτικής μου δραστηριότητας στη διάρκεια της τετραετίας 2000 – 2004. Σκοπός του δεν είναι κατά κανένα τρόπο η υστεροφημία. Είναι η ανάγκη να επικοινωνήσω μ' ένα τρόπο πιο βαθύ, πιο ουσιαστικό και πιο προσωπικό μ' όσους ενδιαφέρονται για τα πολιτικά πράγματα του τόπου ή τους απασχολούν τα θέματα που πραγματεύεται αυτό το βιβλίο. Είναι μια απόπειρα να καταγράψω, να κωδικοποιήσω και να αξιολογήσω τις αρχές και τις πράξεις που σηματοδότησαν την δράση μου σε μια καθοριστική περίοδο της πολιτικής μου πορείας, με την πεποίθηση ότι η δημόσια κατάθεση αυτών των «πεπραγμένων» μπορεί να φανεί χρήσιμη σε κάποιους, τώρα ή στο μέλλον, για τη διαμόρφωση θέσεων ή για τη διατύπωση λύσεων σε προβλήματα ανάλογα εκείνων που με απασχόλησαν ή που διαχειρίστηκα. Είναι μια οφειλόμενη αναφορά σ' αυτούς που με στήριξαν και μου εμπιστεύτηκαν την εκπροσώπησή τους στο πλαίσιο των θεσμών. Είναι, όπως και το προηγούμενο ανάλογο βιβλίο μου με τίτλο «*Κατατεθειμένες προτάσεις*», το ευδιάκριτο ίχνος μιας πολιτικής διαδρομής που προσπαθεί, με τις λιγότερες δυνατές παρεκκλίσεις, να υπακούει στους ίδιους σταθερούς κανόνες πορείας.

Η περίοδος στην οποία αναφέρονται τα κείμενα που θα συναντήσετε, υπήρξε πυκνή σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα, καθόρισε την αναπτυξιακή πορεία της χώρας αλλά και προετοίμασε τις πολιτικές ανατροπές που σημάδεψαν το τέλος της. Ήταν η τετραετία των μεγάλων έργων, η εποχή της εισόδου στην ΟΝΕ, η εποχή που η Ελλάδα επέβαλε τις απόψεις της, έπειθε, εισακουόταν και με επιθετική εξωτερική πολιτική έκανε το όνειρο της ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματικότητα

χωρίς αστερίσκους και υποσημειώσεις. Ήταν, με δυο λόγια, η περίοδος που είδε τη χώρα μας να εδραιώνεται ως σεβαστός παράγων και ισότιμος συνομιλητής. Ήταν μια τετραετία επιτυχιών που επιστεγάστηκε από την ιδιαίτερα επιτυχή Προεδρία της Ελλάδας στην Ε.Ε. η οποία χαρακτηρίστηκε από τις συνθετικές της πρωτοβουλίες τον καιρό της κρίσης στο Ιράκ και από τις αποφασιστικές της προσπάθειες για την ολοκλήρωση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος.

Βίωσα αυτά τα τέσσερα χρόνια ως μέλος της κυβέρνησης. Τα υπουργικά καθήκοντα είναι σπάνιο προνόμιο, όμως ο φόρτος των διαχειριστικών υποχρεώσεων που συνεπάγονται εξειδικεύουν αναγκαστικά την πολιτική δραστηριότητα. Ποτέ βέβαια δεν έπαψα να ενδιαφέρομαι για τα θέματα γενικής πολιτικής και να παρεμβαίνω με παρρησία όποτε το θεώρησα καθήκον μου, όπως π.χ. στο ζήτημα των σχέσεων κράτους και εκκλησίας. Κατά κύριο λόγο όμως, στη διάρκεια της τετραετίας, αφοσιώθηκα στον τομέα των αρμοδιοτήτων μου. Γιατί βεβαίως πολιτική δεν είναι μόνο οι παρεμβάσεις σ' αυτό που συνηθίσαμε να αποκαλούμε «κεντρικό πολιτικό σκηνικό», είναι και η πολιτική σκέψη και το έργο που παράγεται σε επιμέρους κρίσιμους τομείς και «υποσύνολα» που σχετίζονται με ειδικές ανάγκες του σύγχρονου πολίτη και χαρακτηρίζουν ιδιαίτερα τον τρόπο άσκησης της κεντρικής εξουσίας στις σημερινές πολυσύνθετες κοινωνίες. Η αυξανόμενη ευαισθησία και οι κινητοποιήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος στην Ευρώπη αλλά και την Ελλάδα, η διαρκώς αυξανόμενη ευαισθησία για την ανάπτυξη της Περιφέρειας, το αίτημα για την εκπόνηση ειδικής περιφερειακής πολιτικής σε συγκεκριμένες γεωγραφικούς τομείς, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα πολιτικών «υποσυνόλων» αιχμής. Είχα την τύχη κατά την περίοδο 2000- 2004, να αφιερώσω την πολιτική μου δραστηριότητα σ' ένα πολύ σημαντικό για την πατρίδα μας πολιτικό «υποσύνολο» και να βρεθώ αντιμέτωπος με μια σειρά από μεγάλες δημιουργικές προκλήσεις έχοντας, ως Υπουργός Αιγαίου, την πολιτική ευθύνη για την ανάπτυξη του σημαντικού όσο και ευαίσθητου γεωγραφικού τομέα του Αρχιπελάγους.

Το Αιγαίο είναι ο χώρος όπου πήρα το βάπτισμα της πολιτικής, ασχολήθηκα με τα κοινά, βίωσα την πολιτική μου ενηλικίωση. Μετά τα δύσκολα και έντονα χρόνια που έζησα στην Ιταλία τον καιρό της δικτατορίας, εντάχθηκα στο ΠΑΣΟΚ στη μεταπολίτευση και η αγαθή μου τύχη με έφερε στη συνέχεια στη Νομαρχία Λέσβου. Ο Ανδρέας Παπανδρέου που -εκφράζοντας τους πόθους γενεών και γενεών ενός ολόκληρου λαού- άλλαξε εκείνη την εποχή την Ελλάδα, άλλαξε και τη δική μου ζωή με την απόφασή του να με τοποθετήσει Νομάρχη στη Μυτιλήνη, πριν είκοσι τρία χρόνια. Στη Λέσβο, στη Λήμνο και στο Αϊ Στράτη, έζησα την αποκάλυψη ενός καινούργιου κόσμου

με σπουδαία ιστορία και ξεχωριστή ολοζώντανη παράδοση, ενός κόσμου σχεδόν αναλλοίωτου από την καταστροφική επέλαση της «εξέλιξης», όπως τουλάχιστον τη ζήσαμε στη χώρα μας. Εκεί, μου έγινε για πρώτη φορά συνείδηση ότι η προστασία της ιστορικής φυσιογνωμίας ενός τόπου είναι αναγκαίος όρος για την σωστή και με μέτρο ανάπτυξή του. Δούλεψα για να κάνω πράξη αυτή την αρχή, αξιοποιώντας κατ' αρχήν τη βιομηχανική αρχιτεκτονική κληρονομιά του νομού -που είναι ίσως από τις σημαντικότερες στην χώρα μας- και προσδιορίζοντας οικιστικούς κανόνες για το σύνολο των οικισμών.

Ειδικότερα για τα μοναδικής αρχιτεκτονικής αξίας βιομηχανικά συγκροτήματα, ελαιοτριβεία, σαπωνοποιεία, ταμπακαριά, αποθήκες, πρέπει να πω ότι εντυπωσιάστηκα από την πληθώρα όσων διατηρούνται. Σχεδόν σε κάθε οικισμό της Λέσβου υπάρχει ένα βιομηχανικό συγκρότημα του 19^{ου} ή των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Στους δε Δήμους πάρα πολλά, όπως στο Πλωμάρι και στη Γέρα όπου ξεπερνούν τα είκοσι.

Δούλεψα όμως και για τους ανθρώπους, που μου εμπιστεύονταν τα προβλήματά τους. Η καθημερινή επαφή μαζί τους, μου γνώρισαν το ήθος και την ψυχή του Αιγαιοπελαγίτη. Κι εκεί, σ' αυτά τα ευλογημένα νησιά, ένοιωσα για πρώτη φορά το μεγάλο βάρος της ευθύνης που σου προσθέτει η εμπιστοσύνη των άλλων, αλλά και την πολλαπλάσια χαρά που σου χαρίζει η βεβαιότητα ότι αυτή την εμπιστοσύνη την τίμησες, την σεβάστηκες και δεν την πρόδωσες. Μ' άλλα λόγια στη Λέσβο, στη Λήμνο, στον Αϊ Στράτη, ανακάλυψα το νόημα της πολιτικής. Κι έτσι από πολιτικοποιημένος αρχιτέκτονας έγινα πολιτικός κι αποφάσισα να κάνω αυτόν τον τόπο σπίτι μου και να τον υπηρετήσω. Κι έτσι παραμένοντας νησιώτης του Νότου από ένα μεγάλο νησί – θεριό, την Κρήτη, επέλεξα να γίνω και Αιγαιοπελαγίτης του Βορρά.

Το ελληνικό αρχιπέλαγος, αυτός «ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας», είναι πραγματικά απέραντο. Όσο το υπηρετείς, τόσο το γνωρίζεις καλύτερα. Κι όσο το μαθαίνεις, τόσο καταλαβαίνεις πόσο αξίζει να του αφιερωθείς για πάντα. Γι' αυτό και η σχέση μου με το Αιγαίο και τον κόσμο του ήταν και θα παραμείνει το κεντρικό σημείο αναφοράς της πολιτικής μου διαδρομής. Γι' αυτό και η θητεία μου στο Υπουργείο Αιγαίου είναι, μέχρι σήμερα, η σημαντικότερη πολιτική μου κατάθεση.

Το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει, στο πρώτο και εκτενέστερο τμήμα του, κείμενα που συνοψίζουν την πολιτική του Υπουργείου Αιγαίου σε κρίσιμους τομείς, κατά τη διάρκεια των τεσσάρων χρόνων που είχα την ευθύνη του. Αναφέρονται σε μέτρα που σε μεγάλο μέρος τους εφαρμόστηκαν ή σε άλλα που έφτασαν στο τελευταίο στάδιο του σχεδιασμού. Η παράθεσή τους εδώ πιστεύω ότι αναδεικνύει την ενότητα που τα χαρα-

κτηρίζει, αφού όλα συγκλίνουν σ' ένα κοινό στόχο: τη με μέτρο βιώσιμη ανάπτυξη των νησιών, που εξασφαλίζει ένα καλύτερο αύριο μέσα από την αποδοχή, την κατανόηση και τη συνέχεια όσων μας κληρονόμησε το παρελθόν. Τα κείμενα αυτά φιλοδοξούν να αποτελέσουν μια τεκμηριωμένη πρόταση για το μέλλον των νησιών μας, χρήσιμη θέλω να ελπίζω, σε όποιους θα το διαχειριστούν από δω και πέρα. Είναι ακόμα ένα ολοκληρωμένο σχέδιο για τη νησιωτική πολιτική, που όσο κι αν εμφανίστηκε τελευταία ως όρος που συμπληρώνει τον τίτλο του Υπουργείου Αιγαίου, απουσιάζει σήμερα εντελώς από την ουσία της δράσης του.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου παρατίθεται μια σειρά κειμένων που έχουν όλα ως κοινό άξονα την ιστορική μνήμη, τη σημασία της, την ανάγκη για τη διατήρησή της. Τα περισσότερα σχετίζονται με δράσεις του Υπουργείου Αιγαίου το οποίο χάραξε και ακολούθησε μια συνεπή πολιτική για τη διάσωση χώρων, την ανάδειξη γεγονότων και την απότιση φόρου τιμής σε πρόσωπα που σχετίζονται με τη νεώτερη ιστορία μας στο χώρο του Αρχιπελάγους. Το τμήμα αυτό περιλαμβάνει επίσης ένα εκτενές αφήγημα ανάλογου περιεχομένου, στο οποίο συντίθενται το ιστορικό φόντο και το προσωπικό βίωμα και συγκροτούν μια μαρτυρία για την ατμόσφαιρα, τα πρόσωπα και τα γεγονότα των χρόνων της δικτατορίας, όπως τα έζησα ως φοιτητής. Το κείμενο αυτό ανήκει σ' αυτή την ενότητα όχι μόνο από νοηματική συγγένεια, αλλά και από ευτυχή συγκυρία. Μου ζητήθηκε να το γράψω, ως πρόλογο σ' ένα σχετικό βιβλίο, την ίδια ακριβώς εποχή που είχα ολοκληρώσει το κείμενο για την ανταρσία του αντιτορπιλικού «Βέλος», που φιλοξενείται κι αυτό σε διπλανές σελίδες του ίδιου κεφαλαίου. Ήταν ένα ιστορικό γεγονός της ίδιας ακριβώς περιόδου, που είχα το προνόμιο να το ζήσω κι αυτό από κοντά στην Ιταλία και για το οποίο το Υπουργείο Αιγαίου διοργάνωνε τότε μια μεγάλη εκδήλωση. Η πρόκληση στη νεανική μου μνήμη έγινε μ' αυτό τον τρόπο διπλή και με βοήθησε να καταγράψω με περισσότερη καθαρότητα λεπτομέρειες εκείνης της αξέχαστης περιόδου.

Το τρίτο μέρος του βιβλίου αυτού είναι αφιερωμένο αποκλειστικά στις σχέσεις του κράτους με την εκκλησία. Πρόκειται για ένα μείζον, όπως πιστεύω, πολιτικό ζήτημα που με απασχόλησε ζωηρά παράλληλα με τα ειδικά μου καθήκοντα ως Υπουργού, αλλά εξακολουθεί να με απασχολεί εξ ίσου και σήμερα. Απορρέει από μια συνειδητή όσο και σταθερή πολιτική στάση που βασίζεται στην ακλόνητη πεποίθηση ότι ο σημαντικότερος πνευματικός και ποιμαντικός ρόλος της εκκλησίας δεν πρέπει να συγχέεται με την πολιτική και με την άσκηση της κοσμικής εξουσίας. Πιστός σ' αυτές τις πεποιθήσεις επεσήμανα έγκαιρα με εισήγησή μου στην Κεντρική Επιτροπή του ΠΑΣΟΚ την ανάγκη εκσυγχρονισμού των σχέσεων κράτους – εκκλησίας και αργότερα, κατά

τη διαδικασία της αναθεώρησης του Συντάγματος συνέταξα την πρόταση που συνοπογράψαμε 53 βουλευτές, η οποία αφορούσε στην κατάργηση του θρησκευτικού όρκου των Πολιτειακών και πολιτικών αρχών κατά την εγκατάστασή τους και την αντικατάστασή του με διαβεβαίωση «στο όνομα του Ελληνικού λαού και του Έθνους». Η «κρίση των ταυτοτήτων» που ξέσπασε λίγο καιρό αργότερα, απέδειξε πόσο σημαντική και διορατική ήταν εκείνη η πολιτική παρέμβαση των 53, που δυστυχώς οι συνθήκες δεν επέτρεψαν τότε να ευοδωθεί. Η κρίση «για τις ταυτότητες» όπως ονομάστηκε δημιούργησε πραγματικό κίνδυνο κοινωνικού διχασμού, ακριβώς γιατί οι χρονίζουσες συμφύσεις στις σχέσεις κράτους και εκκλησίας επέτρεψαν στη νεοφώτιστη τότε ηγεσία της εκκλησίας, παρερμηνεύοντας εσκεμμένα ή καλύτερα σκόπιμα τον ποιμαντικό και κοινωνικό ρόλο της, να μεταμορφωθεί σε ένα άτυπο πολιτικό σχήμα που επεδίωξε με προκλητικό τρόπο να συμμετάσχει στη νομή της εξουσίας. Το περιβόητο θέμα των ταυτοτήτων, που πήρε διαστάσεις με ευθύνη της ηγεσίας της Ιεραρχίας και με την αगाστή συνεργασία συντηρητικών κύκλων, αποτέλεσε ουσιαστικά το πρόσχημα για να αναλάβει πολιτική δράση και να ασκήσει πολιτική παρέμβαση ο αρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος, ο οποίος επεδίωκε ανέκαθεν να διαδραματίσει «εθναρχικό ρόλο». Αντιτάχθηκα με έμφαση σ' αυτά τα σχέδια, όχι βέβαια από αντικκλησιαστικό μένος, αλλά από πίστη για την ανεξαρτησία της πολιτικής και σαφώς από σεβασμό στον διαφορετικό ρόλο της εκκλησίας, η οποία από πνευματική κυψέλη μεταβαλλόταν σε όχημα για την επίτευξη αλλοτρίων σχεδίων. Τοποθετήθηκα πολλές φορές κόντρα στο κυρίαρχο ρεύμα με θάρρος, παρηρησία και συνέπεια στις πεποιθήσεις μου και στο πολιτικό μου πιστεύω, χωρίς να υπολογίζω το πολιτικό κόστος και χωρίς να με φοβίσουν οι λοιδορίες που εκτοξεύθηκαν εναντίον μου ακόμα και από μέρος του πολιτικού κόσμου και όχι μόνο των πολιτικών μου αντιπάλων. Παρά το όποιο κόστος είχε για την παράταξή μου και για μένα προσωπικά η «κρίση των ταυτοτήτων» έχω την ακλόνητη πεποίθηση ότι ο αγώνας εκείνων των ημερών δεν ήταν μάταιος, γιατί συνέβαλε στην ωρίμανση των συνθηκών που θα επιτρέψουν να σταματήσει κάποτε ο θανάσιμος και αμοιβαία επιζήμιος εναγκαλισμός δυο θεσμών της κοινωνίας μας, του κράτους και της εκκλησίας. Όσοι πιστέψαμε σ' αυτή την πολιτική αναγκαιότητα και εργαστήκαμε για την εμπέδωσή της, νοιώσαμε δικαιωμένοι όταν η εκκλησιαστική κρίση που ξέσπασε στις αρχές του 2005, αποκάλυψε σ' όλο του το επικίνδυνο μεγαλείο το βάθος της σήψης και το μέγεθος των ευθυνών όσων από χρόνια δούλεψαν συστηματικά για να δημιουργήσουν και να συντονίσουν ένα ιδιότυπο «παρακρατικό μηχανισμό». Η δικαίωση αυτή δεν δικαιολογεί βέβαια κανένα πανηγυρισμό. Αντίθετα επιβάλλει περίσκεψη και προβληματισμό. Σ' αυτό τον προβληματισμό θέλει να συμβάλει το κείμενο για τις σχέσεις κράτους και εκκλησίας που παρατίθεται στο πλαίσιο αυτού του βιβλίου, το οποίο συνοψίζει τις πολιτικές θέσεις και τις απόψεις μου για το

μεγάλο αυτό θέμα. Είναι θέσεις οι οποίες απορρέουν από τις προτάσεις που κατέθεσα κατά την διαδικασία της τελευταίας αναθεώρησης του Συντάγματος και από την εμπειρία της κρίσης «των ταυτοτήτων», υπό το φως των πρόσφατων γεγονότων στο χώρο της ελλαδικής εκκλησίας.

Το περιεχόμενο αυτού του τόμου περιέχει το απόσταγμα της πολιτικής μου εμπειρίας από μια συναρπαστική τετραετία δημιουργίας αλλά και προβλημάτων και δραματικών ανατροπών. Υπήρξε διαφορετική αυτή η κυβερνητική μου εμπειρία σε σχέση με εκείνη των κυβερνήσεων του αείμνηστου Α. Παπανδρέου. Η κυβέρνηση του Κώστα Σημίτη με διαφορετικό προσανατολισμό και περιεχόμενο προχώρησε σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις, επεδίωξε να αλλάξει νοοτροπίες, πολιτεύτηκε διαφορετικά στο Ευρωπαϊκό και διεθνές στερέωμα, εισέπραξε όμως στο τέλος τη αναπόφευκτη φθορά και την κόπωση του εκλογικού σώματος από τη μακρόχρονη διακυβέρνηση η οποία δυστυχώς συνοδεύτηκε από περιορισμένα αλλά καθοριστικά φαινόμενα γραφειοκρατίας, αλαζονείας και δυστυχώς και προσωπικών πολιτικών. Η πίεση να επιτευχθούν μεγάλοι εθνικοί στόχοι, οι τεράστιες απαιτήσεις που δημιουργούσε το ευμετάβλητο και ρευστό διεθνές σκηνικό -που ήταν γεμάτο εντάσεις, πόλεμους, νομισματικές, οικονομικές και ενεργειακές κρίσεις- η προσήλωση στην κυβερνητική ρουτίνα που περιόρισε την παραγωγή πολιτικής, η περιορισμένη τέλος ανανέωση στελεχών, αναπόφευκτα σχεδόν οδήγησαν σε αποξένωση σημαντικά λαϊκά στρώματα από το φυσικό τους εκφραστή, το σοσιαλιστικό κίνημα. Οι εκλογές της 7^{ης} Μαρτίου 2004 χάθηκαν. Όχι γιατί ο λαός μας έγινε συντηρητικός αλλά γιατί εμείς, απορροφημένοι καθώς ήμασταν από τις υποχρεώσεις μας και την καθημερινότητα, δεν αφουγκραστήκαμε έγκαιρα τις αγωνίες και τους προβληματισμούς του. Τολμώ να πω ότι ίσως και όποιοι τις αντελήφθησαν πίστευαν ότι στο τέλος θα ξανακερδίσαμε την εμπιστοσύνη του κόσμου. Μη θέλοντας ακόμα να ανακόψουμε το ρυθμό παραγωγής του κυβερνητικού έργου, δεν αναπροσαρμόσαμε έγκαιρα καθοριστικούς τομείς της πολιτικής μας και δεν προχωρήσαμε σε μια πιο δίκαιη και γενναία ανακατανομή του πλούτου, ο οποίος παράχθηκε χάρις στους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης, από τους υψηλότερους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ήταν μια ψήφος «κούρασης» αλλά και «τιμωρίας». Ήταν όμως κι ένα μήνυμα να ξαναπλησιάσουμε τη λαϊκή μας βάση, να ξαναγίνουμε κίνημα ανοιχτό και ζωντανό. Η απόφαση του Κώστα Σημίτη, να δρομολογήσει ο ίδιος τις διαδικασίες διαδοχής του -ίσως όχι την καταλληλότερη στιγμή- και να ανοίξει τον δρόμο για ανανέωση στην ηγεσία του Κόμματος, δημιούργησε νέα δεδομένα. Ο Γιώργος Παπανδρέου, πολιτικός με ριζοσπαστικές, καινοτόμες και τολμηρές απόψεις, δημιουργεί μια νέα πραγματικότητα. Το πρόσφατο Συνέδριο μας προχώρησε με τόλμη

στην ανανέωση θεσμικών οργάνων και προσώπων και έβαλε τις βάσεις για την οργανωτική και πολιτική ανασυγκρότηση του χώρου μας με νέα δεδομένα.

Η νέα πορεία στο Κόμμα δημιουργεί καινούργιες προσδοκίες για τους Έλληνες σε μια εποχή που τα προβλήματα πολλαπλασιάζονται και διογκώνονται εξ αιτίας της κυβερνητικής ανεπάρκειας που καθημερινά επιβεβαιώνεται. Γιατί βέβαια, η «εναλλακτική λύση» που προέκυψε από τις εκλογές, δεν ήταν αυτή που περίμενε ο λαός μας. Χωρίς ουσιαστικές προτάσεις, πρόγραμμα και θέσεις, που θα μπορούσαν να συμβάλουν σε ένα δημιουργικό διάλογο, η παράταξη της Νέας Δημοκρατίας την εποχή που ήταν στην αντιπολίτευση αρκέστηκε σε μοιρολατρικές καταγγελίες και στην στρατηγική του «ώριμου φρούτου». Αυτή την πολιτική της την πληρώνει σήμερα ως Κυβέρνηση, αλλά δυστυχώς μαζί της την πληρώνει και ο Ελληνικός λαός. Η καταγγελτική μοιρολατρία της και οι ιδεοληψίες της έγιναν τρόπος διακυβέρνησης. Η περιβόητη απογραφή έθεσε την Ελληνική οικονομία και συνολικά την χώρα υπό διεθνή επιτήρηση, η αναγκαία προσπάθεια για διαφάνεια και αντιμετώπιση της διαπλοκής κατάντησε άτακτο «κυνήγι μαγισσών» και εξέθεσε τη χώρα φέρνοντας την αντιμέτωπη με τους Ευρωπαϊκούς θεσμούς. Την έντονη διπλωματική κινητικότητα της χώρας την κρίσιμη περίοδο 2000 – 2004 τη διαδέχτηκε το τέλμα, η ακινησία, η έλλειψη στρατηγικής. Η πολιτική του Ελσίνκι εγκαταλείφθηκε, όπως επίσης εγκαταλείφθηκε και η στρατηγική της μετατροπής των Ελληνοτουρκικών προβλημάτων σε προβλήματα μεταξύ της Τουρκίας και της Ε.Ε., ξαναγουρίζοντας μας πολλά χρόνια πίσω. Για το Κυπριακό, ύστερα από το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος και την ετυμηγορία των Ελληνοκυπρίων, δεν έχει χαραχτεί καμία απολύτως στρατηγική. Όσο για την καθημερινότητα των Ελλήνων, εκεί τα πράγματα γίνονται όλο πιο δυσοίωνα, καθώς η ακρίβεια και η κερδοσκοπία φουντώνουν ανεξέλεγκτα και οι λαϊκές κατακτήσεις δεκαετιών απειλούνται με κατάργηση.

Είναι φανερό ότι η σημερινή κατάσταση οδηγεί σε δραματικά αδιέξοδα πολλούς ζωτικούς τομείς. Αργά ή γρήγορα η σημερινή κυβέρνηση θα τεθεί προ των ευθυνών της και η σημερινή αντιπολίτευση θα ανακτήσει τον πρωταγωνιστικό της ρόλο. Η εξεύρεση λύσεων είναι σήμερα επιτακτική και απαιτεί όχι μικροπολιτικό αυτοσχεδιασμό αλλά πολιτική σκέψη και διάλογο ανάμεσα στις δυνάμεις ολόκληρου του πολιτικού φάσματος, οι οποίες παρά τις αντιθέσεις τους υπηρετούν μια δημοκρατία που λειτουργεί υποδειγματικά. Πιστεύω πως, παρά τις όποιες επιμέρους διαφορές, το σύνολο του πολιτικού κόσμου αλλά κυρίως η ελληνική κοινωνία διαθέτουν και θέληση και ωριμότητα για σοβαρό διάλογο και προβληματισμό πάνω σε συγκεκριμένες θέσεις και πολιτικές πρωτοβουλίες που αφορούν σ' όλα τα κρίσιμα προβλήματα της

κοινωνίας μας, είτε αυτά απασχολούν την «κεντρική πολιτική σκηνή» είτε αναφέρονται σε επιμέρους δυναμικά «υποσύνολα» της πολιτικής μας πραγματικότητας. Σ' αυτό το διάλογο και ειδικότερα στις ανοιχτές συζητήσεις γύρω από τα θέματα που θίγει, φιλοδοξεί να συμβάλει αυτή μου η κατάθεση, που ελπίζω ότι θα φανεί περισσότερο ή λιγότερο χρήσιμη στους σημερινούς και στους μελλοντικούς της αναγνώστες.

ΝΙΚΟΣ ΣΗΦΟΥΝΑΚΗΣ

Αθήνα, Μάιος 2005